

Beneš, Pavel

[Procopius din Caesarea. Războiul cu Goții. Traducere și introducere de H. Mihăescu]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1964, vol. 13, iss. E9, pp. 215-216

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110065>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pokud jde o výrazy pro větné krácení, stavbu vět a partikule, se překladatel neváže na řecký originál, nýbrž myšlenku originálu vyjadřuje český vystižně a přirozeně. Tak řeckou větu obsahující čtyři participia ἐθαυμάζομεν ὄνν ἰδόντες οὐ βαπτίζομένους, ἀλλ' ὑπερέχοντες τῶν κινητῶν καὶ ἀεὶ ὁδοιοποιοῦντας (II 4) rozvádí větami vedlejšími: „Zasli jsme doopravdy, když jsme viděli, že se nepotápějí, nýbrž že se na vlnách udrží a beze strachu se na nich pohybují.“ Jindy μείναντες δὲ ἡμέρας ἓν τῇ νήσῳ πέντε τῆ ἑκτη ἐξομώσαμεν, ἀόρατος μὲν τινος παραπυπούσης, λειοκυμῶνος δὲ οὖσης τῆς θαλάττης (ib.) používá k tomu účelu věty hlavní a příslovcového výrazu: „Pět dní jsme strávili na tomto ostrově a šestého dne jsme se vydali na další pout provázení příznivým větrem a za klidné pohody na moři.“

Složitá souvětí rozvádí v kratší samostatné celky (II 1), přitom velmi často hypotaktická spojení nahrazuje parataktickými (II 12). Spojku καὶ vynechává, kde by její časté opakování v češtině znělo nepřirozeně. Příkladem částice αὖ o celkem bezbarvém slovníkovém významu „opět“, „zase“ dovede zmírnit věcné odůvodnění rozsudku milostného sporu mezi Menelaem a Théseem o Helenu: „Théseus má prý ještě jiné ženy“ (I 8).

Rozvleklý opis dovede zadržet vystihnout jediným slovem: οἱ περὶ τὴν τῶν σωμάτων ἐπιμέλειαν ἡσκημένοι „sportovci“ (I 1); εἰ τοὶς τοιούτοις τῶν ἀναγνωσμάτων ὄμιλοισιν „četba“ (I 2). Vhodně nahrazuje nevýrazné zájmené adjektivum originálu jménem: τοὺς ἐκάστων βίους „životopisy každého trestance“ (II 31).

Vystižně voleným významovým odstínem za jednoznačný slovníkový význam dovede dát popisované situaci zvláštní citové zabarvení. Tak manželskému soužití mythických osob se za střízlivé ἐνοικεῖν dostává překladem „s kterým z nich má (tj. Helena) zůstávat“ půvabného nádechu lidovosti (I 8). Ve slově „cestovatelství“ za ἀποδημία (II 10) je obsažena právě ta všetečnost, k níž se autor přiznává na začátku svého vypravování (I 5) a za níž je před Rhadamantiovým soudem (II 10). Výraz „hostina“ za συμπόσιον nevstihuje dobře situaci na Ostrově blažených (II 5) a tak V. užívá výrazu symposion — ἐν συποσίῳ při symposiích —, které je našemu čtenáři známé z denního tisku, i když v jiném významu. Jindy je συμπόσιον — u Machaly nevhodně jídelna — „místa, kde se konají symposia“ (II 14). Ale „cechovat“ za εὐωχεῖσθαι hodovat, popíjet se nám přece jen zdá příliš drastické.

Na působivý účinek jsou vypočteny také komické názvy fantastických bytostí. V. je všechny překládá (Česnekáři, Žaludovrabci, Konějerábi, Koněsupové, Zelináci, Tykváci aj.) a proto neoslabuje působivost parodie jako Machala, který je nucen v poznámkách pod textem uvádět významy řeckých jmen. Ostatně Machalův překlad Pravdivých příběhů (ve výboru s jinými Lukianovými spisy v Bibliotéce klasiků řeckých a římských nákladem ČAVU 1936) byl určen jiným čtenářům.

Při srovnání obou překladů zjišťujeme, že jsou na mnoha místech rovnocenné, např. II 10, kde se popisuje scéna před Radamanthyovým soudem. M.: „Jako čtvrtí jsme byli přivedeni my, i zeptal se nás, čím to, že jsme ještě za živa vkročili na svaté místo, a my mu vše pověděli.“ V.: „Jako čtvrtí jsme byli předvedeni my. Rhadamanthys se nás zeptal, jak se to stalo, že jsme vstoupili na posvátná místa, ačkoli jsme ještě živi. Tu jsme mu všechno po pořádku vypověděli.“ Jinde je modernější, např. II 1.4. M.: „Jejich jídelna je mimo město na tak zvaném Elysijském poli; je to velice krásná louka a kolem ní je hustý, různě vysoký les, stínící hodovníkům. Pod nohama je koberec ustlaný z květů. Posluhují pak a jednotlivé věci jim roznášejí větry, vyjma víno.“ V.: „Místo, kde pořádají symposia, leží mimo město na tak řečené Elysijské rovině. To je překrásná louka, obklopená pestrým a hustým lesním porostem, který vrhá stín na ty, kdo zde uléhají k tabuli na květinových kobercích. Všechny služby a donášky obstarávají větry — s výjimkou služby číšnické,“ slovo „donáška“ však, myslím, není z okruhu představ vztahujícího se k hostině.

Plynulý tok vypravování v řeckém originálu přerušil V. v překladu dělením na menší úseky se stručným obsahem v nadpisu. Posílil tak ilusi dobrodružných fantastických cestopisů pozdějších dob, na jejichž vznik i obsah půvobily také Pravdivé příběhy Lukianovy.

Překlad Vysokého svědčí o velmi pečlivé a svědomité práci odborníka filologa a o jeho překladačtelském umění. Jeho cenu zvyšuje instruktivní úvod o životě a díle Lukianově a jeho pronikavém vlivu na světovou literaturu. Poznámky se seznamem odborné literatury jsou užitečným doplňkem překladu.

Antonín Hartmann

Procopius dñm Caesarea, Rázboiul cu Goții. Traducere și introducere de H. Mihăescu. București 1963, 305 stran a 1 mapa. Vázané za 20,40 lei.

Nová publikace bukurešťského klasického filologa H. Mihăescu, jehož dílo *Limba latină*

in provinciile dunărene ale Imperiului roman mělo velký ohlas i v zahraničních časopisech (srov. i naši recenzi v minulém čísle tohoto časopisu na str. 116–119), bude možná uvítáno s ještě větším zájmem. Prokopiova dějepisná práce se totiž pokládá nejen za nejlepší dílo VI. století, ale i za nejlepší dílo celé byzantské literatury. Domnívám se, že patří k nejpoutavějším knihám vůbec, vždyť se z ní dovidáme o převratných událostech, jež v VI. století zasahovaly všechny národy Evropy.

V úvodu (str. 5–22) nás seznamuje překladatel se jménem a rodištěm autora, jeho životem, sociálními původem, výchovou a vzděláním, politickým postojem, jeho účastí na válce s Góty, zvláštní odstavce pak věnuje zprávám o Slovanech, o Černém moři i Kavkaze, o germánských kmenech, Vesuvu, Anglii, Thule a o hedvábí, v dalším poukazuje na roli císaře Justiniana a jeho vojevůdce Belisara a na význam Prokopiova díla. V závěru úvodu připomíná ohlas jeho díla u pozdějších historiků, rukopisy, vydání a překlady.

Protože znalost starší řečtiny se už namnoze stává výsadou několika odborníků, je vskutku nezbytné, aby se tak vynikající a závažná díla překládala do národních jazyků a stala se tak přístupná širšímu publiku. Před 14 lety byly *Válka s Góty* přeložena do ruštiny (S. P. Kondratěv, Moskva 1950) a před čtvrtstoletím bylo dokončeno anglické vydání s překladem (H. B. Dewing—G. Downey, Londýn—New York, 1914–1940). Předtím vyšly dva překlady německé, jiný anglický, dva francouzské, dva italské a sedm latinských.

Překladatel používal teubnerského vydání (J. Hauri, Leipzig 1905) a přihlížel k latinskému překladu (C. Maltretus, 1663), německému (F. Kanngiesser, Greifswald 1931), italskému (D. Comparesetti, Roma 1898) a zmíněnému sovětskému. „Usiloval jsem, abych obohuval z Prokopie co možná nejvíce a abych podal takřka jeho jednoduchý přepis: s jeho osobitými slohovými prostředky, s mnohdy nezvyklým pořádkem slov, s jeho konkrétním a intuitivním slovníkem, ale plným svěžesti a originálním po mnohých stránkách“, píše o své překladatelské práci H. Mihăescu, za niž mu rumunští čtenáři musí být opravdu vděční.

Velmi užitečný je index obsahující pohromadě jména i reálie (str. 275–304). Vždyť stačí vyhledat heslo slavini, a hned se mnoho dovidáme o tomto slovanském obyvatelstvu, které se kdysi nazývalo Sporové, o jejich zvycech, zručnosti, krutosti, o jejich bojích v Itálii, jak pustili přes své území Heruly, jak pronikli přes Dunaj, bojovali s Anty, porazili a zahnali Římany, obsazovali pevnosti v Thrácii a Illyriku, zamířili k Soluni a do Dalmácie, jak vyjednávali s Gepydy atd. Přečteme-li si v textu, co se píše o Dunaji, zjišťujeme např., že byl v VI. století hranicí Itálie: Riuł Istru ivzorašte din munții Celtici, curge pe lingă marginile cele mai din afară ale Italie și după ce trece prin ținuturile dacilor, ilirilor și ale Traciei, se varsă în Pontul Euxin (IV 5, 29). Uvědomíme si např., jak tehdy vypadala římská říše, že ROMANI byli sice též v Itálii, ale především na východě, v byzantské říši, zatímco pozdější západorománské území bylo tehdy zaplaveno germánskými kmeny.

Index by ještě více usnadňoval orientaci v knížce, kdyby byly jednotlivé knihy (I–IV) vždy vyznačeny i v záhlaví stránek. Pokud jsem kontroloval odkazy, jsou spolehlivé až na jediný týkající se právě Istru: izvoroare și afluenții săi IV 15, 30 (ale kapitola má jen 25 paragrafů).

Prokopiovu knihu můžeme pokládat za nezbytnou příručku pro každého badatele obírajícího se VI. stoletím. Bohatstvím materiálu a jeho podáním vyniká nad jiná dějepisná díla. Domnívám se, že by stálo za úvahu, neměl-li by mít přístup k této krásě i český čtenář.

Pavel Beneš

Ju. F. Šulc a kol., Učebník latinského jazyka. Gosudarstvennoje izdatelstvo medicinskoj literatury, Moskva 1962. Stran 204.

Poměrně nedlouho po novém vydání učebnice latinského jazyka od Ljandesberga—Golikova (viz referát ve SPFFBU E-8) dostává se nám nyní do rukou nová sovětská učebnice latiny. Je určena pro posluchače lékařských fakult a institutů, ale jako informační příručka může dobře posloužit i vědeckým aspirantům a praktickým lékařům. Je to kolektivní práce učitelů II. Státního moskevského lékařského institutu N. I. Pirogova. Skloňování podstatných a přídavných jmen, řecká podstatná jména a teoretická část oddílu Receptura je od Ju. F. Šulce, hláskosloví, chrestomatie, latinsko-ruský a rusko-latinský slovníček napsala L. L. Saveleva, sloveso a kapitola o tvoření slov zpracovala T. V. Mercalova. Z pera Je. S. Sizjakyny jsou číslovky, stupňování přídavných jmen, zájmena a předložky, praktickou část Receptury sestavila I. P. Kilačickaja. Autoři rozdělili celou knihu na tyto části: mluvnice (str. 8–114), latinská čítanka (str. 145–155), přílohy (str. 156–179) a slovníky (str. 180–200).

Těžištěm celé učebnice je část prvá, rozdělená do 38 cvičení (168 §). Prvá dvě cvičení jsou věnována hláskosloví, v ostatních, s výjimkou cvič. 38, které obsahuje základní informaci o řecké